

Петленко Ю.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ COVID-19¹

Проблеми фінансового планування закладів вищої освіти (далі ЗВО) все більше актуалізуються в умовах сьогодення, що пов'язано з проявом глобальних наслідків COVID-19 та необхідністю організаційного впровадження фінансової автономії ЗВО на основі бюджетування. У зв'язку з цим постає необхідність зміни пріоритетів стратегічного розвитку ЗВО, перш за все, це стосується необхідністю зміни управління витратами та результатами діяльності. Вирішення цього завдання пов'язане з визначенням можливостей ЗВО, формулюванням критеріїв оцінки результативності своєї діяльності, визначення порядку розрахунків з контрагентами і вибором методів оцінки економічної ефективності.

В умовах організаційних трансформацій ЗВО постає потреба зміни не тільки правового статусу установ, а й перебудови всієї економічної та фінансової структури. Найбільш складним завданням стане впровадження в діяльність колишніх одержувачів бюджетних коштів методів фінансового менеджменту, зокрема системи бюджетування, орієнтованої на результат.

Складність завдання полягає в тому, що вищі навчальні заклади надають суспільно важливі послуги, які суттєво відрізняються від цілей, що стоять перед комерційними структурами. Саме тому розуміння ефективного бюджетування ЗВО має суттєві відмінності від ефективності діяльності комерційних підприємств, а тому основною метою діяльності ЗВО не повинно бути отримання прибутку або мінімізація витрат. У зв'язку з цим особливого

¹ Тези підготовлено за кошти гранту НФДУ в рамках реалізації теми 2020.01/0256

значення набувають такі області діяльності ЗВО, як внутрішній контроль та аудит, включаючи аудит ефективності використання коштів.

Підвищенням ефективності освітніх послуг ЗВО безпосередньо пов'язане вирішення таких завдань, як забезпечення високих стандартів розвитку особистих якостей студентів, навиків економічного лідерства, креативності та інноваційних підходів до вирішення важливих завдань у їх майбутній професійній діяльності.

У той же час в системі вищої освіти протягом тривалого часу накопичувався комплекс проблем, що мають як системний так і фінансово- економічний, так і методологічний характер. Зазначені проблеми виникають із необхідністю удосконалення системи оплати праці професорсько-викладацького складу, зміни освітніх стандартів та переорієнтацію їх на потреби економіки та ринку праці.

В процесі переорієнтації ЗВО на роботу в умовах фінансової автономії необхідно враховувати, що можливості екстенсивного розвитку вищої освіти вже вичерпані, а тому постає завдання формування нових підходів, що враховують необхідність високого рівня інтернаціоналізації та діджиталізації освітнього процесу. Актуальність запровадження фінансової автономії ЗВО на умовах бюджетування орієнтованого на результат посилюється ще й необхідністю подолання постійних економічних стресів в економіці та демографії.

За сучасних умов, зміна моделі фінансування ЗВО та перехід до фінансової автономії ускладнилася через прояви наслідків глобальної пандемії COVID-19. Тому, перехід до концепції управління фінансами ЗВО за результатами діяльності та інтенсивного інноваційного розвитку можуть бути зроблені тільки при кардинальній зміні фінансової структури джерел фінансування ЗВО.

Побудова нової фінансової системи ЗВО, здатної забезпечити його успішний розвиток, результативність і економічність у використанні коштів вимагає теоретичного осмислення базових принципів організації фінансів, формулювання цілей і завдань функціонування ЗВО, критеріїв оцінки результатів їхньої діяльності.

Так, децентралізація бюджетування, зниження залежності від державного фінансування, має своїм наслідком змінити форм

фінансового планування і управління, в основі яких повинні бути закладені принципи прозорого та відкритого розподілу коштів на основі бюджетування.

Під поняттям бюджетування традиційно розглядають процес складання конкретних бюджетів, що забезпечують оперативне виконання поставлених цілей. При цьому оперативні цілі повинні узгоджуватись із стратегічними напрямками розвитку ЗВО. Необхідно урахувати, що в процесі фінансового планування ЗВО повинні впровадити багаторівневу систему бюджетів, що включають: основні бюджети (бюджети доходів і витрат); операційні бюджети; допоміжні бюджети.

Впровадження фінансової автономії зумовлює необхідність вивчення зарубіжного досвіду управління фінансами за центрами відповідальності (Responsibility Centered Management – RCM), що успішно використовується в провідних університетах світу. Технологія RCM, швидко поширилася у США в 70-80-х роках ХХ століття. Першим університетом, що приступив до її впровадження в 1974 році, був Університет Пенсільванії [1]. Протягом 1980-х років фінансова автономія на основі RCM була запроваджена в Університеті Південної Каліфорнії, Університеті Індіани, Університеті Торонто, Гарвардському університеті та інших [2; 3].

Впровадження технології RCM в Університеті Індіани [2]. була заснована на ідеї децентралізованої бюджетної моделі, що дозволило розподілити фінансові ресурси з передачею повноважень на рівень факультетів та сприяло підвищенню не тільки ефективності, але й їхній підприємницькій активності.

Базова концепція фінансової автономії на основі технології RCM [4] полягає у створення центрів фінансової відповідальності, що передбачає передачу фінансового планування на рівень структурних підрозділів – факультетів (коледжів) та характеризується як «зближення» (proximity) центрів прийняття рішень з безпосередніми виконавцями.

Існує ще одна, концепція розвитку фінансової автономії, заснована на пропорційному розподілі функціональних повноважень та оптимального збалансування фінансових потреб між централізацією і децентралізацією. Суть цієї концепції полягає в тому, що

надмірна централізація збільшує комунікаційні витрати та зміщує центр прийняття рішень від безпосередніх виконавців. При цьому необхідно враховувати, що надмірна децентралізація може призвести до дублювання функцій і втрати контролю.

Таким чином, запровадження фінансової автономії у ЗВО України з урахуванням зарубіжного досвіду бюджетування на основі технології RCM може дозволити уникнути суперечностей між організаційною децентралізацією та фінансовою відповідальністю, шляхом зближення процесу прийняття рішень з відповідними за результати використання отриманого фінансування.

Список використаних джерел:

1. Responsibility-Centered Management at Indiana University Bloomington: Report of the RCM Review Committee. Indiana University. 2011. 19 p. URL: http://www.indiana.edu/~obap/docs/2011_RCM_Review_Report.pdf.
2. RCM at Indiana University: Indiana University. URL: <http://www.indiana.edu/~vpcco/RCM/index.shtml>.
3. University of Pennsylvania. Responsibility Center Management. URL: <http://www.budget.upenn.edu/RCM>.
4. Whalen, E. L. Responsibility Center Budgeting: An Approach To Decentralized Management For Institutions Of Higher Education / Edward L. Whalen. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press, 1991. – 221 p.

Шкуропадська Д.Б.

доктор філософії з економіки,

Київський національний торговельно-економічний університет

КОРУПЦІЯ ЯК ФАКТОР СТРИМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Проблема корупції супроводжує розвиток людської цивілізації вже не одне століття, проте за цей час, не дивлячись на загальний осуд корупційної діяльності, визнання масштабності завданої нею